

I.ULUSLARARASI
MARDİN TARİHİ SEMPOZYUMU
BİLDİRİLERİ

*1st INTERNATIONAL SYMPOSIUM OF
MARDIN HISTORY
PAPERS*

EDİTÖR

İbrahim ÖZCOŞAR-Hüseyin H. GÜNEŞ

SÜRYANİLERİN
HRİSTİYAN VE
MÜSLÜMAN
ARAPLARLA OLAN
İLİŞKİLERİ

Gabriyel AKYÜZ*

*Kırlar Kilisesi Ruhani
gabiryelakyüz@yahoo.com

**SÜRYANİLERİN HİRİSTİYAN VE MÜSLÜMAN
ARAPLARLA OLAN İLİŞKİLERİ
Gabriel AKYÜZ***

Bilindiği gibi Süryaniler, Mezopotamya'nın en eski kavimlerinden biridir. Dünya tarihinde önemli bir yere sahip olan Mezopotamya medeniyetini de onlar ortaya çıkarmışlardır. Bu medeniyetin şemsiyesi altında M.Ö. 3 bin yıl gibi uzun bir süre içerisinde değişik isimler altında siteler, devletler, imparatorluklar ve kraliyetler kurmuşlardır. Hıristiyanlık ortaya çıktığında Mezopotamya toprakları üzerinde Süryanilere ait 6 tane kraliyet bulunmaktaydı. Bu kraliyetlerin isimleri şunlardır:

1-Urfa Kraliyeti: M.Ö. 132 yılında kurulmuş, M.S. 249'da yıkılmıştır.

2-Tedmur Kraliyeti

M.Ö. 14. yüzyılda kurulmuş, MS. 272 yılında yıkılmıştır. En parlak devrini M.S. 106'larda Petra devletinin hakimiyetini kaybettikten sonra başlar ve yıkılışına kadar devam eder.¹ Suriye topraklarında 10 km.2 bir alan üzerinde muhteşem eserleri görmektedir.

3-Petra Kraliyeti veya Nabtilar Kraliyeti

Bu devletin kuruluş tarihi M.Ö.312'lerden başlar, yıkılışı da miladın 2. yüzyılın başlarında olmuştur. Yani MS. 106 yılında Roma İmparatoru Tıryanus Kesar tarafından ortadan kaldırılmıştır. Ana dili Aramice idi. Arapça dili üzerinde çok etki yapmış ve günümüzdeki Arapça alfabesi Napti hattından türemiştir. Sınırları; Şam dahil olmak üzere Suriye çölü, Fırat Nehri'nin civarı ve Hicaz'ın ortasına kadar kapsamaktaydı.² Başka bir kaynak da; Filistin güneyi ve Sina yarımadasında sınırları göstermektedir. Kraliyetin başkenti Petra şehri idi. Nabtilar'dan bazı eserler ve kitabeler kalmıştır.³

4-Hathra Kraliyeti: Musul'un yakınlarındadır.

5-Kerkük Kraliyeti: Irak topraklarındadır.

6-Hedyab/Erbil Kraliyeti: Irak topraklarındadır.⁴ (Süryaniler'de Tercümanlık Ve Felsefe, Tityanus Bl. Bkz.)

Yukarıda adı yazılan Süryani kraliyetlerin tümü daha 1. ve 2. yüzyılda Hıristiyanlığı kabul etmişlerdi. O devirde dünyanın büyük bir bölümüne hükmeden iki süper güç Batı'dan Roma İmparatorluğu, Doğu'dan önce Part İmparatorluğu ve daha sonra da Pers İmparatorluğu tarafından 3. yüzyılın sonlarına doğru hepsi tarihe karıştı.

Bunların dışında Arap kökenli olup Hıristiyanlığı Süryaniler aracılığıyla kabul eden ve Süryani Kilisesi yönetmenliğine bağlı üç devlet daha bulunmaktaydı.

Bunlar;

1-Hira Ülkesi:

Leğmilerin veya Munazıra ülkesinin başkenti olan Hira şehri, Hıristiyanlığı ilkin Mor Abrohom Kaşkroyo aracılığıyla kabul etmeye başladılar.⁵ Daha sonra da en meşhur kralı I.

* Hori Episkopos Mardin Kırklar Kilisesi Ruhanişi

¹ Palmyra, Art and Architectur, 50 Color Photos, 6 Languages, Marwan Mouslimani.

² Tahkikat Tarihiye Liğaviye, Fi Hukul Elluğat Samiye, Griğoriyos Bulus Behnam, Musul Metropolit, Arapça, 1953, sh.25-26.

³ Tarih II, Orta Zamanlar, T.T.T. Cemiyeti, İstanbul Devlet Matbaası, 1933, sh. 82.

⁴ Mşiho Zgo Tarihi, Süryanice, Elyazması, 216/7, s.14.

⁵ Mor Abrohom Kaşkroyo'nun Yaşam Öyküsü, Süryanice, Elyazması, No: 279/8.

Numan MS. 403-431 yılları arasında Hıristiyanlığı kabul etmiş ve Süryani Mor Şemun Amudoyo'ya Hıristiyanlığı Hira'da neşr etmesine izin vermiştir. Onun vasıtasıyla Amaro bin-Hind de Hıristiyanlığı kabul etmiş ve daha sonra kraliyet tahtına oturmuştur. Antakya Süryani Kilisesine bağlıydı. Hira ülkesi, Hıristiyanlığı kabul ettikten sonra Hira şehrinin en tanınmış ailelerin isimleri 'Abdo' lakabıyla tanınmaya başladılar. Örneğin: Abd-Yeşu, Abdul-Mesih, Abdullah vb..

Hira ülkesi, 5. yüzyılda Hıristiyanlığın önemli bir kültür merkezi olmasının yanı sıra aynı zamanda önemli bir ticaret merkeziydi. Hira'da konuşulan Arapça dili Süryani harfleriyle yazılmaktaydı. Hira'nın liturjik dili Süryanice idi. Hira'da yaşayan Nabtiler ise Süryanice konuşmaktaydılar. Hira ve Anbar Hıristiyanlarının kullandıkları Süryanice alfabeyi, Markus isminde biri tarafından Arapça alfabesine dönüştürüldüğü söylenilmektedir.⁶ Hira, bugünkü Irak'ın sınırları içerisinde yer alır. VI. yüzyılın sonlarına doğru İranlılar tarafından ortadan kaldırılmıştır.⁷

2-Gassani Devleti:

Suriye sınırları içerisinde yer alan başkent Şam şehrinin dolaylarında idi. Süryani Kilisesine bağlı olan Kral Hareth bin-Cable (MS.528-569), 563 yılında İmparator Yustinyanus ile İmparatoriçe Theodora İstanbul'da buluştu ve kendi bölgesine bir Süryani metropolitinin atanmasını istedi.

3-Himyeriler Veya Himeyriler Devleti:

Himeyriler M.Ö.115 yılında Sebalıları mağlup ederek Reydan ve Ma'repte Himeyri devletini kurdular.⁸ Kurani Kerim, Himyerileri 'Eshab-i El-Eğdud' olarak zikretmektedir. Süryani kaynaklarında ise Nicran Arap Hıristiyanları olup ve 'Himyeri Şehitleri' diye geçmektedir. Yahudi kökenli Mesruk Zu-Navas tarafından 6. yüzyılın ilk çeyreğinde Museviliğe kazandırmak onları baskı altında tuttu. Onlar ise inançlarından vazgeçmeyince, M.S. 532 yılında Hareth isminde krallarıyla birlikte pek çoğu ateşe atarak yaşamlarına son verdi. Bundan dolayı da 'Himyeri Şehitleri Eshab-i el-Eğdud' diye tarihte anılmaktadırlar.⁹

Yukarıda söz ettiğimiz her üç devletin de 6. yüzyılın sonlarına kadar devam ettiğini mevcut kaynaklardan öğreniyoruz.

Hıristiyanlığa geçen Süryaniler, 3. yüzyılın sonlarına doğru siyasi varlıklarını kaybettikten sonra günümüze kadar Lübnan dışında her hangi bir devlet daha kuramamışlardır. Gerçi bunca zamandır bir çok egemenliğin boyunduruğu altında yaşayan Süryaniler tarihten silinmemeleri tarihçiler mucize olarak değerlendirmektedirler. Süryanilerin tarihten silinmemelerinin gizemi, siyasi örgütlenmenin yerine kilisesel örgütlenmeyi tercih etmeleridir. Bu kilisesel örgütlenmeyi ortadan kaldırmayı hedefleyen Pers ve Roma imparatorluklarının bütün baskılarına rağmen güçleri yetmemiştir. Çünkü kilisesel örgütlenmenin dayandığı en büyük güç inanç, ilim, terbiye, fazilet ve sevgi ilkeleridir.

Böylece Süryaniler kilise çatısı altında örgütlenerek, İncil'in ışığı doğrultusunda ruhsal bir yaşamaya yönelip, yukarıda adı geçen ilkeleri sarsılmaz bir temel üzerinde yoğurarak ruhsal bir imparatorluk kurmayı başarmışlardır. Bu ruhsal yaşamının geleneği, günümüze kadar sürdürmüşlerdir. İncil'in dediği gibi: *'Tanrı'nınkini Tanrı'ya, Kesar'inkini de Kesar'a verin'* ve başka bir ayette de; *medeni yöneticilerinize saygılı olun. Çünkü onlar yeryüzünde Tanrı'ya temsil ederek adaleti sağlamakla mükelleftirler. Onlara karşı gelenler Allah'ın hükmüne karşı gelirler'* (Rom:13) buyurmaktadır. Süryaniler, Bu inancın ışığı doğrultusunda yaşadıkları her ülkede sürekli sadık bir vatandaş olma görevinin yükümlülüğünü üstlendiler. Süryanilerin en büyük başarısı da bu olsa gerek.

⁶ Semir Abdo, El-Suriyin Vel-Hazara El-SuryaniyeArapça, Şam-Suriye, sh. 1998, 25.

⁷ Tarih II, Ortazamanlar, T.T.T. Cemiyeti tarafından yazılmıştır, 1933, İstanbul Devlet Matbaası, sh. 82.

⁸ Tarih II, Ortazamanlar, T.T.T. Cemiyeti tarafından yazılmıştır, 1933, İstanbul Devlet Matbaası, sh. 81.

⁹ Mucelle El-Batiryarkiye, Moran Mor İğnatyos I.Zekka Ayvas'ın Makalesi, Arapça, Şam, 19.., sh. 18.

Süryanilerin Hıristiyan Araplarla Olan İlişkileri

Med, Pers, Part, Roma ve Bizans gibi egemen güçlerle uzun bir süre geçiren Süryaniler, 7. yüzyılın ortalarında Müslüman Araplarla tanışmalarından sonra onlar için yeni bir süreç başlamış oluyordu. Bu süreçte doğan güzel ilişkilerin 12. yüzyılın ortalarına kadar devam ettiği görülmüştür. Hıristiyan Süryanilerin ve Müslüman Arapların ilişkilerine değinmeden önce Süryanilerin ve Hıristiyan Arapların ilişkilerine değinmek istiyorum. Bilindiği üzere Süryaniler, Hıristiyanlığa geçiş yaptıktan sonra, 1. yüzyıldan başlamak üzere yoğun bir şekilde misyonerlik faaliyetlerine girmişlerdir. Bu misyonerlik faaliyetlerini ilk etapta Ermeniler üzerinde yoğunlaştırdılar. Sonradan da Irak ve Şam'daki Arap aşiretleri üzerinde yapmışlardır. Bu aşiretlerden; 'Rebia, Beni Tağlab, Beni Kelb, Himyariler ve Yemen'den Tai, Behra, Seliğ, Tenuğ, Ğassan vb. Hıristiyanlığa geçiş yapmışlar ve hepsi de Antakya Süryani Kilisesi'ne bağlanmışlardır.¹⁰ Bu konuya Üstad Mustafa Şahabi şöyle açıklık getirmektedir: **"İslamiyet öncesi, Araplardan bir bölüm, Süryanilerin mezhebine geçmiş, bu milletin bireyleriyle kaynaşmış, hatta onlardan sayılmışlardır"**¹¹

Süryanilerin misyonerlik faaliyetlerine son vermelerinin nedenini; Hıristiyanlığın ikiye bölünmesinden ve daha sonraki yıllarda meydana gelen mezhep çatışmalarından kaynaklanmıştır. 7. Yüzyılın ortalarına doğru bu trajik olayların sonucunda Süryaniler, Müslüman Araplarla tanışırken üç kola ayrılmışlardı.

- 1-Süryani Ortodokslar
- 2-Süryani Nasturiler
- 3-Süryani Melkitler.

Hıristiyanlığa geçen Araplar, Süryanilerin desteğiyle cahiliye devrinden sıyrılıp Arapça dilinde Süryanice harfleri kullanarak kısa sürede medeniyeti yakalamış oldular. Hatta İslamiyet öncesinde Hıristiyan Araplardan çok ünlü şairler ve değerli zatlar bile çıkmıştı. Bunlardan;

1-El-Barak bin Ravhan MS. 525'te vefat etmiş.

2-İmru-ul Kays ö.MS. 566

3-Addi bin Zeyd ö.MS. 582

4-Hatimu-l Taiu ö.MS. 605

5-Umayyütü bin-Abi-l Salti ö.MS. 624

6-Abu Zabidin ö.MS. 645

7-El-Katamiyu/Humayru bin-Şuyaymi ö.MS. 710: Kendisine el-Katamiyu lakabı verilmiştir.

8-El-Ahtal ö.MS.712: El-Ahtal'ın esas ismi; Abu Malik Hiyathu bin-Havthi bin-Salti bin- Tarifa'dır. Dili tutulduğu için kendisine 'El-Ahtal' lakabı verilmiştir. Beni Teğleb aşiretindedir. Emevi halifesi Abdulmelik bin-Mervan'ın (685-705) yanında talihliydi. Halifeden randevu almadan ipekten yapılmış abasıyla, altından yapılmış haç ve zinciriyle boynuna takılı bir şekilde yanına girirdi. Günün birinde El-Ahtal halifeyi överken, halife kendisine: 'Seni ufuklara kadar yüceltmemi ve Arapların en ünlü şairi olarak mı ilan edeyim'? El-Ahtal: 'kafidir bu kadar ey müminlerin emiri' diye cevap vermiştir.

9-Kuss-ün bin Sahida ö. MS. 600: Nicran Episkoposu olup Arapların hekimi, hatibi ve şairi olarak ün almıştır.¹² Mekke'de kutlanan bayramlara katılırdı ve Ukaz çarşısında Putperestlere ve Şirkere karşı açık bir şekilde, cüretle hitap etmekteydi. Arap kaynaklarının teyit ettikleri gibi Hz. Muhammed de onu mutlulukla duymaktaydı. Hicretin 10. yılında Nicran sulhen fethedilince, Nicran Hıristiyanları'nın reisi Seyid ve episkopos Ebu-Haritha ile birlikte 60 kişilik bir heyet Hz. Muhammed'e gittiler. Ona uzun bir süre Hıristiyanlık inancı konusunda bilgi verdikten sonra kendilerine güven ahidnamesi sunuldu. Bu ahidnameye rağmen Hz. Muhammed'den sonraki halifeler, onları göçe zorladılar. Göç ettikten sonra da 10. yüzyıla kadar Küfe yakınlarında özel bir metropolitlikleri vardı.¹³

¹⁰ Mucelle El-Batryarkiye, Moran Mor İğnatyos I.Zekka Ayvas'ın Makalesi, Arapça, Şam, 19..., sh. 17-18.

¹¹ Patriklik Takvimi, 12 Ocak 2002.

¹² Şuara'un Nasraniyye, cilt I. Levis Şeyho, Arapça, sh. 282-296.

¹³ El-Şuhada-ül Hümyariyun el-Arap, el-Vasaik el-Süryaniye, Antakya Süryani Kilisesi Patriği 3. Yakup, 1966, sh. 123-4, Arapça, Şam-Suriye Ve Bar-Ebroyo Kilisesel Tarihinde konuyu teyid etmektedir.

10-Varak bin-Nofel bin-Asad: Nicran Episkoposu olup, Hz. Muhammed'in eşi Hadice'nin amcasının oğludur. O tarihlerde Mekke Hıristiyanlarla doluydu. Mekke, Yemen ve Nicran Hıristiyanları'nın çoğu Süryani idiler.¹⁴

Süryanilerin Müslüman Araplarla Olan İlişkileri

Müslüman Araplar'ın siyasal açıdan örgütlendikleri dönemde dünyaya iki süper güç hükmetmekteydi. Batıda Roma İmparatorluğu, doğuda Pers İmparatorluğu. Bu iki imparatorluk, 400 yıl süreyle birbirleriyle savaşmaktan yorgun düştüler. Anayurtları Mezopotamya olan Süryaniler, her iki imparatorluktan da büyük zarar görmüşlerdir. 7. Yüzyılın ilk çeyreğinde Irak'ın güneyinde güçlü bir siyasi organizasyona giren Müslüman, Hıristiyan ve Mecusi (putpeşest) Araplar, Süryaniler için artık kurtuluş umudu görülmüyordu. Bu amaçla Süryaniler, Araplara kendi kapılarını açmış, ön ayak olmuş ve onlarla işbirliği yaparak maddi ve manevi destek vermişlerdir.

Araplar da kolaylıkla memleketleri feth etmiş ve çoğunu da sulhen teslim almışlardır. Süryani ve Arap ünlü yazarları konuyu şu şekilde açıklamaktadırlar: **"Hz. Ömer halifeliği döneminde İyaz bin-Ğanem; Suruç ve Urfa'ya sulhen girmiştir. Aynı yıl Rakka, Amid, Nusaybin, Turabdin ve Mardin'i sulhen almışlardır.**¹⁵ Başka bir kaynağa göre; M.S. 607 yılında Mezopotamya'yı ele geçiren Persler 634 yılında Bizans İmparatoru Herakle döneminde geri çekilirler. Herakle'nin Süryanilere uyguladığı baskıdan ötürü Aziz Mor Gabriyel (metropolit oluşu 634) Müslüman Arapların Mezopotamya'ya gelmelerine destek oldu. Daha sonra Cizre'de bulunan Arap emirini ziyaret etmiştir. Kendilerine yapmış olduğu iyilikten dolayı emir onu sevgiyle karşıladı ve kendisine yazılı bir ferman vermiştir. Fermanının içeriği özet olarak şöyledir:

- 1-Tüm Süryaniler güvence altındadır.
- 2-Her türlü dini konuda özgürdürler.
- 3-Kiliseler ve manastırlar inşa edebilirler.
- 4-Ruhani sınıfı vergiden muaf tutulacaktır.
- 5-Fermanın içindekileri ihlal eden de en ağır bir şekilde cezalandırılacağını vurgulamıştır.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, Hıristiyan ve Müslüman Araplar da dinsel farklılığı bir kenara atarak milliyetçilik, kan, kültür ve dil duygusuyla birbiriyle kenetlenmiş ve kaynaşmıştır. MS. 635 yılında Beni Teğleb, Hukayl, Tenuğ ve Rebia Hristiyan Arap kabileleri, İmre El-Muthanna bin-Harıth El-Şeybani komutasında, Irak'ın batısında ve kuzeyinde Müslüman Araplarla birlikte Perslere karşı savaşmışlardır. MS.651 yılında ilk yaptıkları seferde Pers ülkesini işgal ettiler ve son kral Yazdecert'i hezimete uğrattılar. Hatta Perslerin en büyük askeri komutanı, Beni Teğlebli bir Hıristiyan asker tarafından öldürülmüştür.¹⁶

Araplar, Cizre üzerinde Mardin'e ve civarındaki yerlere sızdıktan sonra kendi sınırlarını genişletmeye başladılar. Persleri doğuya, Bizanslıları da Batıya doğru püskürttüler. Bu konuyu Aday isminde Mardin kökenli bir Süryani Papaz, olayın görgü tanığı olarak, Urfalı Mor Yakub'a yazdığı 120. sorusunda açıklık getirmektedir. Mardin'i terk eden Bizanslılar, bir süre sonra pişman olup Mardin Kalesini ele geçirmek için tekrar geri geldiklerinde, Müslüman Arap birlikleri ve Mardin Süryani halkıyla bütün ruhanileri dahil olmak üzere şehrin surlarına çıkıp kendilerini savundular. Bizanslılar da netice alamayınca geri çekilmek zorunda kaldılar.¹⁷

Eğer Süryaniler, Araplarla işbirliği yapmamış ve destek vermemiş olsalardı ne Araplar Mezopotamya'ya girebilir, ne de Süryaniler Bizanslıların baskısından kurtulabilirdi.

MS. 658-667 yılları arasında Antakya Süryani Ortodoks Kilisesi'nde patriklik görevi yapan 3.Yeşu Yahb; Halife Hz. Ali ve Hz. Osman döneminde Müslümanların, Hıristiyanlarla

¹⁴ Mucelle el-Batiryarkiye, Moran Mor İğnatyos I. Zekka Ayvas'ın Makalesi, Arapça, Şam, 19.., sh. 18.

¹⁵ Özhikmet Dergisi, M.H.Dolaponü, Sayı 8/80-7.yıl, Ekim,1953, Hikmet Basımevi, Mardin. İbnül-Esir, 2.Cild, sh. 205 ve Abul-Farac Muhtasar Eldüvel Tarihi, sh. 173'ten alıntı yapılmıştır.

¹⁶ Mucelle El-Batiryarkiye, Moran Mor İğnatyos I.Zekka Ayvas'ın Makalesi, Arapça, Şam, 19.., sh.19.

¹⁷ Öz Hikmet Dergisi, Türkçe ve Süryanice, Mardin Süryani Matbaası, Sayı: 8/80, 7. Yıl, Ekim, 1953, sh.179.

I. ULUSLARARASI MARDİN TARİHİ SEMPOZYUMU

olan ilişkilerine değinirken şu konuyu vurgulamaktadır: **“Hükümler kuran Araplar, Hristiyanların düşmanı değildirler. Dinimize saygı göstermektedirler. Azizlerimize ve ruhanilerimize hürmet ederler, kiliselerimize ve manastırlarımıza yardım ederler.”** Bunun yanı sıra Hıristiyanlığın Irak'ta çok yayıldığını, Müslümanlar'ın Hıristiyanlarla iyi bir diyalog içinde olduklarını ve Müslüman Arap devleti, Hıristiyanlığın dini işlerinin aksatılmadığını dile getirmektedir.¹⁸

Bu şekilde Süryanilerle Müslüman Araplar, karşılıklı olarak birbirlerinden faydalanmaya başladılar. Araplar; Süryanileri, Perslerin ve Bizanslıların baskısından korurken, Süryaniler de, Araplara verdikleri maddi desteğin yanı sıra, tercüme yoluyla Yunanlılardan elde ettikleri bütün ilmi eserleri olduğu gibi Süryanice'den Arapça'ya aktardılar. Araplar da bu eserleri Andlos yoluyla Batılılara nakletmişlerdir.

Bu iyi ilişkilere mükabil olarak Hz. Muhammed'in ağzından ve mührü altında yazılan 30 sahabenin tanıklığında Süryanilere verilen çok önemli bir ahidname günümüze dek ulaşmıştır. Bu ahidnamenin örneğini 2002 yılında yayınladığımız 'Osmanlı Devletinde Süryani Kilisesi' adlı eserimizde yayınladık (Bkz. Belge 149).

Ahidnamenin metni şöyledir:

“Allah'ın Resul'ü Muhammed İbn-i Abdullah İbn-i Abdulmutalib'in Verdiği Ahidnamenin Suretidir ki; Mısır'daki Kıptiler ve diğer ülkelerdeki Nasrani Cemaatlere verilmek üzere kaleme alınmıştır.

Bu ahid tarafımdan, nerede ikamet ederlerse etsinler bütün zımmi Nasrani Yakubilere verildi. Bizlerden onlara koruma vardır, bizim onları gözetmemiz Allah içindir. Çünkü onlar Allah'ın yeryüzündeki emanetidir ve İncil'de, Tevrat'ta, Zebur'da indirileni korumaktadırlar. Biz Aziz Allah tarafından onları korumakla emredildik. Bütün bölgelere hükmeden Müslüman emirler, valiler, sultanlar ve İslam dinin fakihlerine emir verilmektedir ki; bunu anladıktan sonra doğudan-batıya güneyden-kuzeye kadar Nasrani dininden kimseye baskı yapmamakla mükellefirlere. Bu husus sıkı bir şekilde teyit edilmiştir. Onların gözetilmesi hususunu Allahu Teala için emrettik. Bütün Nasraniler için emrettiğimiz bu ahidnameyi ihlal eden, hiçe sayan ve ahidnameye muhalefet eden, terk eden ve söylediklerimizin aksini yapan Allah'ın akdi ve misakını fesheden, ihlal eden ve hor görenler, ümmetinden hakimler tarafından cezalandırılacaktır. Onların himayesini kendi üzerime alıyorum. Benden istedikleri ahid; Allah'ın vacib ettiği ve onlara misak vermek için gönderilen bütün enbiya, evliya ve asfiye'ye, önceki ve sonraki tüm Müslümanlara saygı olarak verilen bir ahidnamedir. Benim ahdim ve misakım Aziz Allah'ın ahdidir.

Onları, arazilerini, mülklerini; gücümle, silahımla, Arap ve Müslüman ricalimle koruyacağım. Onların nerede olursa olsun, kiliselerini ve manastırlarını ve ruhbanların toplandıkları yerleri, seyahat edenlerini ve rahiplerin odalarını ve mağaralarını, benim milletim Ben-i İsmail'in olduğu yerlerde koruyacağım ve korunmalarını tenbih edeceğim. Her zaman onlara gelecek tüm zararları ve kötülükleri, gücümle, bana tabi olanlarla ve İslam ümmetiyle, def edeceğim. Çünkü onlar Allah'ın ve benim gözetimimizdedirler. Benim memleketimde ulema ve fakihlerin onlara kötülük yapmalarını sağlayacağım. Benim milletim ve aşiretimden onlara kötülük ulaşmasın. Bütün şehirlerde ve köylerde onları ikram sahibi yapacağım.

Bütün ülkelerde, sultanların, meliklerin ve kadim valilerin ve diğer hakimlerin yanında onlar güvenilir katipler olacaklar.

Papazlar ve rahiplerden cizye alınmasın. Manastırların ve kiliselerin mallarına ve kazançlarına zarar verilmesin ve ebede dek haraç alınmasın. Onların patrikleri ve piskoposları yerlerinden sürgün edilmesin, değer görsünler. Onların şeriatları iptal edilmesin. Kimse Nasranilerin evine zorla girmesin, onların kiliselerinden zorla ve haksız yere bir şey alınması caiz değildir. Onların mescidlerinden biri yıkıldığı zaman tekrar eskisi gibi inşa edilsin. Bundan dolayı hata ve günahla suçlanmasınlar. Bize ve verdiğimiz ahidnameye muhalefet eden Allah'ın ahidine muhalefet etmiştir. Ben ondan uzağım ve o benim cemaatimden uzak olsun.

¹⁸ Süryani Ortodoks Kilisesi Patriklik Takvimi, 8 Aralık 2002, Şam (Kufa'daki Hıristiyanlara Ait Yerler, Muhammed Said Tarihi eserinden alıntı yapılmıştır).

Onları rıza gösterdikleri işlerde çalıştırın. Karada ve denizde olan tüccarlardan senede 7 dirhem vergi alınsın, bundan fazla alınmasın. Nasranilerin gariplerini ve uzak memleketlerde olanlarını zorlamayın, bunlardan vergi alınmasın. Sadece Sultanın himayesinde olanlardan alınsın. Şer'i vergi dışında zımminin üzerinde fazladan bir şey alınması haramdır, caiz ve helal değildir. Fazladan bir şey alınması bu ahidnamemize muhaliftir.

Nasranilere, İslam için savaşa gitmeleri teklif edilmemeli ve buna zorlanmamalıdır. Hıristiyanlardan iki kardeş arasında husumet ve münazaa varsa, barıştırmak dışında, Müslümanlar araya girmesin ve hiçbirini müdafaa etmesin.

Eğer benim milletimden birisi bir zımmiden bir elbise veya başka bir şey alırsa, onu sahibine geri verinceye dek emanet olsun. Bunu aksini yapan ve bir zımminin eşyasını gasp edenler söylediklerimize muhalif olacaklardır. Bunu yapanlardan, (zımminin malı) hükümle ve zorla alınmalıdır. O malın değeri, onun malından alınsın. Ve Nasrani sahibine teslim edilsin. Benim ümmetim Nasranilere ihanet etmesin, onlara zulmetmeyin ve onları üzmemeyin. Onlarla en iyi şekilde konuşun. Nerede ve hangi şartlarda olurlarsa olsunlar, onları koruyun, her türlü sıkıntı ve çirkinliklerden onları uzak tutun. Sizden birisi Nasranilere zulmettiği takdirde, ümmetime düşen görev, Aziz ve Hakim olan Allah için mazlumun yardımına koşarak zalimi korkutmaktır. Birisi ibadetinden dolayı alaya alınıyor ve ibadeti engelleniyorsa ona yardım etsinler ve onu alay edenden kurtarsınlar. Onları dışlamayın. Çünkü biz, onlara vacib olan ve hakkettikleri bu ahidnameyi verdik. Onların üzerine gelen her türlü kötülüğü engelleyin.

Ziraat, hayvancılık ve gayrimenkul gibi dünya işlerinde onlarla ortaklık yapın. Gönüllü oldukları işler dışında onlara iş yaptırmayın ve yaptırtmayın. Örneğin; onlardan birini gönülsüz evlenmeye zorlamayın. Sizden birisi bunu ihlal ederse, Allah'ın ahdini ihlal etmiş olur. Ümmetinden hiç kimse, kendi rızalarıyla dinlerinden vazgeçip İslam dinine girmeden, onların kızları ve eşleriyle evlenmesin. Bir Nasraniye isteği dışında iş yaptırmayın. Çünkü onlar da Allah'ın yarattığı kullarıdır. Bu ahdimizi ihlal edenler Allah'ın ahdini ve misakını ihlal etmiştir. Bunu yapanlar Allah nezdinden yalanlayanlardan ve helak olanlardan olmuştur.

Bir Nasraninin herhangi birinize ihtiyacı olursa, ona yardım edin. Müslümanlara düşen görev onlara yardımcı olmaktır. Hiç biriniz onlara kin beslemesin ve onların hakkını gasp etmesin. Bunlara uymayanlar, Allah'ı gazaplandırır ve bizim nezdimizde de kötü olur. Nasrani Yakubilere verdiğimiz bu şartları yerine getirin. Hiçbiriniz onların evlerine, ibadethanelerine, kilise ve manastırlarına zorla girmesin. İbadetleri ve dualarını bölmeyin. Nazil olan kitaplarda bu haklar mahfuzdur.

Zımmiyi, savaşlarda Müslümanlarla beraber silah kullanmaya zorlamayın.

Yolculuk yapan Müslümanlar, yol üzerindeki manastırlarda sadece yemek ve içmek konularında yardım istesinler, başka bir şey istemesinler. Bu manastırlardaki rahiplere ve papazlara saygınlıklarını versinler. Çünkü onlar güvenilir kişilerdir. Onlara karşı kin beslemeyin, onları dinlerinden çıkmaya zorlamayın. Onlara Aziz ve Hakim olan Allah için, iyilikle ve şefkatle yaklaşın. Kim bu şartlardan birine muhalefet ederse Allah'ın ahdine ve bizim söylediğimize muhalefet etmiştir. Bu ahidname benden, rahiplere ve papazlara bir güvencedir. Köylerde ve şehirlerde, nerde olurlarsa olsunlar, onlara kötülük ve zulümde bulunmayın. Çünkü bu kararları veren benim. Tüm Müslümanlar onları, kıyamete dek, şefkatle ve rahmetle gözetinler. Ümmetinden hiç kimse nakus çalmalarına engel olmasın. Çünkü nakus; Nuh (A.S.) zamanından beri çalınmıştır.

Buna muhalefet eden sözümü dinlemeyip, zımmiyeye zulmeden kıyamet günü Allah'ın ve bütün mümin ve müminelerin huzurunda beni karşısında bulur.

Alemlerin Rabbi olan Allah'a Hamd Olsun.

Bunun yazılmasını emreden Hz. Muhammed'in şahitliğinde, sahabelerin ve İslam Büyüklerinin huzurunda bu mübarek ahidname yazılmıştır.

Bu ahidname, Allah'tan korkan, salih, seçkin ve güvenilir 30 şahidin huzurunda yazılmıştır. Bunların hepsi Allah'a yönelen kişilerdir.

Şahitlerin isimleri şunlardır: Allah her şeyden üstün ve her şeyden haberdar olandır.

1-Ebubekir 2-Ömer b. Hattap 3-Ali b. Ebu Talip 4-Ömer b. Affan 5-İbn-i Derva 6-Ebu'l-Vedud 7-Ebu Hureyre 8-İyad b. Mesud 9- El Abbas 10-Fazıl b. Abbas 11-Talha b. Abdullah 12-Sa'd b. Suad 13-Said b. Esara 14-Tabid b. Gays 15- Zeyd b. Mektib 16-Abdullah b. Zeyd 17-Üveys b. Kasım, 18-Zeyd b. İbrahim, 19-Emame b. Zeyd, 20-Şehl b. Murad 21-Abdulazim b. Henim, 22-Abdullah b. Abdulvahid, 23-Osman b. Ebu Ammar, 24-Muazzam b. Miray, 25-Hasan b. Sabit, 26-İbnu Haniife, 27-Akil b. Mensur 28-Hali b. Abdullah 29- Eba Badır 30- Ramazan b. Abdultalib.

*Bu ahidnameyi Ebu Talib b. Ahmet ceylan derisi üzerine, emir sahibinin emriyle 3 nüsha olarak yazmıştır. Birisi memleket sulatanının meclisinde, günümüze kadar korunmaktadır. Diğer iki nüsha; çölde olan rahiplerin yanındadır. Bunlar zikredilen emir sahibinin emriyle mühürlenmiştir.*¹⁹

Bu vasiyetname, bütün halifeler tarafından kabul görülmüştür. Son halife VI. Vahdettin'in de onu tasdik ettiğine dair elimizde belgeler mevcuttur.²⁰

Ayrıca bu ahidnamenin bir benzeri veya özeti, 1932 yılında Kahire'de Arap yazarı Teberi tarafından 'Tarih'ü-l-Ümem Vel-Mülük' adlı eserinde Arapça olarak yayımlandı. Rahip (sonradan metropolit) Bulus Behnam tarafından Musul'da yayımlanan 'Lisan el-Maşrak' adlı dergide de 1949 yılının 5. sayısında aynı belgeyi yayımladı. Yine bu belgeyi 1995 yılında Patrik I.Zekka Ayvas tarafından Patriklik dergisinde yayımlandı.²¹ Arapça olarak üç ayrı yerde yayımlanan bu ahidnamenin Türkçesini de; 1957 yılında Ankara'da yayımlanan İç Varlık Dergisinin 60. sayısında 'Semavi Dinlere dair Bahisler' bölümünde yayımlanmıştır.²² Bunların dışında da başka eserlerde de yayımlandığı muhakkaktır.

Hz. Ömer de Hz. Muhammed'i örnek alarak Süryanilere bir ahidname vermiştir.²³

Tercümesi:

“Bismillahir-Rahmanir-Rahim

Hazreti Ömer ibn-i Hattab'ın ahidname suretidir. Allah ondan razı olsun.

Bizleri İslam'da aziz kılan, imamlıkla/halifelikle bizi ikram eden, onun peygamberi Muhammed (S.A.V.) aracılığıyla bizlere merhamet kılan, bizleri yanlış yoldan hidayet eden, dağımaktan toplayan, yüreklerimizi telif eden, düşmanlarımıza karşı bizlere zafer kazandıran, memleketlerde bizleri yerleştiren, birbirimizi seven kardeşler yapan Allah'a şükürler olsun.

Hz Ömer'in misak ve ahid kitabı budur. Kudüs-ü Şerifteki Süryani Kadim Yakubilerin Patriğine verilmiştir. Onun hükmü altında olan papazlar, rahipler ve rahibeler nerede oturlarsa otursunlar ve nerede bulunurlarsa bulunsunlar onlara güven olması içindir. Eğer bir zimmi (İslam Devleti'nin sınırları içinde anlaşmalı olarak yaşayan gayrimüslimlere denilir), zummiliğin kurallarını/hükümlerini yerine getirirse, biz müminlerden ona güven verilmesi ve onun korunması vaciptir. Bizden sonra hükmü devralanlara da, itaat ve riayet gösterdikleri sürece onlardan musibetleri uzaklaştırılacaklardır. Kendilerine, kiliselerine, manastırlarına ve ellerinde bulundurdıkları dahili ve harici bütün ziyaretgahlarına Kıyamet Kilisesi, İsa'nın (A.S.) doğuş yeri olan Beyt-Lehem, Büyük kilise ve üç yönde güneyde, kuzeyde ve batıda kapıları olan Mağara Kilisesine güven olacaktır. Ve orada (Kudüs'te) mevcut olan değişik Hıristiyan mezhepleri ve adı geçen patriğe bağlı olup da ziyarete gelenlere öncü olacaktır. Çünkü Allah-ü Taala tarafından gönderilen habib ve kerim olan Hz. peygamberin mübarek elinin imzasıyla/mührüyle mühürlenmiş bir ahidname kendilerine verilmiştir. Onlara iyi bakılması ve güven altında olmalarını emretti. Böylece bizler mümin olanlar kendilerine yaptığımız bu iyiliği, onlara ihsan edene hürmetle yapmaktayız. Vergiden, mevacipten ve ğafardan muaf tutulacak ve bütün belalardan korunacaklardır. İster karadan ister de deniz yoluyla Kıyamet Kilisesine ve diğer ziyaretlerine geldiklerinde onlardan bir şey alınmasın. Kıyamet Kilisesine ziyaret için gelenler Nasrani patriğine bir dirhem ve üç gümüş versinler. Her mümin ve mümine ister sultan olsun, ister hakim, ister de vali olsun yeryüzünde hükmü geçerli olan fakir veya zengin mümin ve mümine Müslümanlardan emrettiklerimizi uygulamaları gerekir. Çünkü bu yazılı belgemizi Abdullah, Osman ibn-i Affan, Said ibn-i Zeyd, Abdurrahman ibn-i Avn ve diğer sahabe-i kiram kardeşlerin huzurunda kendilerine verilmiştir. Bu yazıtımızda şerh ettiğimizle güven getirilsin ve ellerinde kalsın. Salat ve selam Allah'ın Resulu olan

¹⁹ Bu belgenin tercümesinde yardımcı olan Dicle Üniversitesi Öğretim Görevlilerinden İbrahim Özçoşar ve Hüseyin H. Güneş ile Suriye/Halep'te öğretmenlik yapan Efremler Hanna Maksî İshak'a teşekkür ederim.

²⁰ Osmanlı Devletinde Süryani Kilisesi, P.Gabriel AKYÜZ, Mardin-2002, Bkz.Belge 149, 137, 138, 139.

²¹ El-Mucelle El-Batryarkiye, Patrik I.Zekka Ayvas'ın Makalesi, Arapça, Şam-Suriye, Haziran 1995, sh. 333.

²² H. E. Aziz GÜNEL, Türk Süryaniler Tarihi, 1970, Türkçe, sh.

²³ Osmanlı Devletinde Süryani Kilisesi, P.Gabriel AKYÜZ, Mardin-2002, Bkz.Belge 137.

Muhammed'in üzerindedir. Ve hamd Alemlerin Rabbi olan Allah'adır. Allah ne güzeldir ve ne güzel vekildir (Hasbunallahu ve nimel vekil). Rebiyyül-evvel ayının yirmisinde ve peygamberin hicretinin on beşinci yılında (M.636) yazılmıştır. Bu ahdimizi okuyan herkes ona muhalafet ederse, şimdiden kıyamet gününe kadar Allah'ın ahidini inkar edecektir. Onun sevgili elçisine de nefret edici olacaktır. Bitti.

Muhammed Abul-Seyid, 1221, Kudüs-ü Şerifi Kazısı

Derkenar: Bu belge; aslına mutabıktır. Kudüs-ü Şerifteki manastırımızda mevcut olan bir suretin üzerinde 1905 yılında istinsah edilmiştir.

Araplar, Ortadoğuyu Bizanslıların egemenliğinden kurtardıktan sonra Süryaniler rahat bir nefes alarak şunları söylediler: **“Bizleri Bizanslıların zalim hükmünden kurtaran ve Müslüman Arapların adil hükmü altına alan Tanrı'ya şükürler olsun.”** Raşidi halifesi 'Emir-ül-Müminin' olarak tanınan ilk halife Hz. Ömer'e de “Faruk” lakabını veren Süryanilerdir. Çünkü Hz. Ömer onları yukarıda zikrettiğimiz gibi baskıdan ve zulümden kurtardı. Süryanice'de Faruk sözcüğü; Frak fiilinden gelmektedir. Frak; “kurtardı” anlamını verirken, Foruko da; “kurtarıcı” anlamındadır.

Hz. Ömer'in en büyük özelliklerinden; günün birinde Kudüs'ü ziyaret ettiğinde Kıyamet Kilisesinde misafir oldu. Namaz vaktinde kiliseden çıkıp başka bir yere gitmiş ve namazını orda kılmıştır. Bunun nedenini soranlara şu cevabı vermiştir: “Eğer kilisede namaz kılsaydım, Hz. Ömer burada namaz kıldı diye Müslümanlar benden sonra kiliseyi sizden alacaklardır.” Namaz kıldığı yerde de toplu halde değil ancak bireysel şekilde namaz kılmalarını ve ezan da orda okunmamasını tavsiye etmiştir.²⁴

648 yılında Cezire emiri Ammir bin-Sah bin-Abi Vıkas, Patrik Yuhanna Ebi-Sidrat' (Husoye) ten İncil'i Süryanice'den Arapça'ya bir şartla tercüme etmesini istedi. O da; İsa Mesih'in tanrılığını, haça gerilişini ve vaftizini İncil'den kaldırmaktı. Patrik, emire; **“Eğer bütün askerlerin silahlarının mermilerini bana doğru yöneltsen dahi, haşa, ben İncil'den bir kelime değiştirmem ve kaldırmam”** dedi. Emir, patriğin cesaretinden şaşırılmıştır. Daha sonra Patrik Yuhanna ile bir kaç metropolit, Arapların Tenuğ, Akil ve Tay aşiretlerinden Süryanice ve Arapça dilbilimcilerinden oluşan bir heyetle İncil'i tercüme ettiler. Patrik de, emire bir nüsha takdim etti.²⁵

Süryaniler Halifelerin Saraylarında

Süryaniler, bütün Arap halifelerin²⁶ nezdinde çok değer ve güven kazandılar. Abbasilerin döneminde toplam olarak 363 bilim adamı halifelik sarayında görev yapmaktaydı. Bunlardan 215'i tabip, 63 çevirmen, 40 filozof ve mantıkçı, 15 astrolog, 10 matematikçi, 7 müneccim, 5 kimyager, 4 eczacı, 1 coğrafyacı, 1 nesep ilmi bilgini, 1 laborant, 1 teleskopçu²⁷

Süryanilerin ayrıca devletin siyasi ve idari yönetiminde de katkıları olmuştur. Bunun en güzel örnekleri; Arap Raşidi halifelerin döneminde Maliye Bakanı olarak ilk görev alan kişi de Mansur bin-Yuhanna'dır.²⁸ Halife Muaviye'nin Maliye müsteşarı Sargon bin-Mansur olmuştur. Şam şehrinin episkoposu ve Dimaşkli Aziz Yuhanna'nın dedesi olan Mansur bin-Sargon da MS. 634'te Şam'ın doğu kapısını Emevilere (Halife Halid bin-Velid komutasında) açmışlardır. Emevilerin döneminde Divandaki Vergi İşleri sorumlusu olmuştur.²⁹ Muaviye kendi hükmünü (661-680), Hıristiyanların desteğiyle ve özellikle Süryanilerin katkısıyla sabitlemiştir. Meysun

²⁴ Mucelle El-Batryarkiye, Moran Mor İğnatiyos I.Zekka Ayvas'ın Makalesi, Arapça, Şam, 1995, sh.337.

²⁵ Mucelle El-Batryarkiye, Moran Mor İğnatiyos I.Zekka Ayvas'ın Makalesi, Arapça, Şam, 1995, sh. 338.

²⁶ Raşidi halifeler; 1-Ebu Bekir, 2-Ömer, 3-Huthman, 4-Ali, MS. 632-661 yılları arasında, Emevi halifeler; MS. 662-746 yılları arasında,

Abbasi halifeleri; 750-1258 yılları arasında görev yatılar.

²⁷ Semir Abdo, El-Suriyun Vel-Hazara El-Suryaniye, Arapça, Şam-Suriye, 1998, sh. 28.

²⁸ Mucelle El-Batryarkiye, Moran Mor İğnatiyos I.Zekka Ayvas'ın Makalesi, Arapça, Şam, 19..., sh. 20.

²⁹ Doktor Filib Hitti, Tarih Suriye Lübnan ve Filistin, Arapça, 2.kısım, 1959, sh.10.

ismindeki eşi de Süryani olup Yezid'in annesidir. Muaviye'nin hekimi de Bin-Athal isminde bir Süryani idi.

1.Mervan da (682-685), Kelb aşiretinden olan Süryani Hıristiyanlara güvenerek Perslerle ve Bizanslılarla savaştı. Yine Halife Abdülmelik bin-Mervan (685-705); Urfalı Süryanilerden Athanasios Bargümye ve İshak isminde iki zati, Mısır'daki hükümetinde maliye işlerinde görevlendirdi ve daha sonra da onları devletin divanında yüksek mertebelere getirdi. Athanasios dört bin hizmetçi, birkaç köy, büyük miktarda altın ve gümüş sahibi oldu. Urfa'da da 400 dükkânı vardı. Kiralarından elde ettiği gelirle bir kilise inşa ettirdi.

Süryaniler, bunlara benzer daha bir çok değişik önemli ve yüksek görevler halifelerin divanlarında üstlenmişlerdir. Salmaviye bin-Naban, halife Muhtassam'ın hekimiydi. Vefat ettiğinde halife oldukça üzülür ve Hıristiyanlığın örf ve adetlerine göre mum ve tütsülerle defnedilmesini emretti. Baht-Yeşu bin-Cebrail, halife Mütevekkel'in tabibi olup ve yanında sözü geçerdi.³⁰

Halife Mervan (744-750), 746 yılında Antakya Süryani Kürsüsü Patriği 4. İvennis'e (740-755) kilisenin bütün işleri üzerinde yetkili olması için bir ferman verdi. Süryani Patriklerine verilen ilk ferman olup ve daha sonra bir gelenek haline gelmiştir.

MS. 813-833 yılları arasında hükmeden Abbasi halifesi Memun'un yanında Azar isminde çok itibarlı Mardinli bir Süryani vardı. Azar, Memunle birlikte Şam'da bulunduğu, Patrik Mor Diyonosios Tilmahroyo, Memun tarafından güzel karşılanmasına yol açmıştır.³¹ Bu sırada Mısır'da ayaklanmak isteyen Kıptı Hıristiyanlarını yatıştırmak için Memun, Antakya Süryani Kilisesi Patriği Mor Diyonosios Tilmahroyo'yu görevli olarak Mısır'a göndermiştir. Patrik Tilmahroyo, İskenderiye Ortodoks Patriği Mor Yusuf'un yanına gitmiş ve konuyu birlikte çözmüşlerdir.³²

Yine Patrik Tilmahroyo, kilisesel bir dava için Abbasi halifesi Memun'a giderek şu konuşmayı dile getirdiğini görmekteyiz: **“Atalarımız, bir çok anlaşma ve vaatlerle şehirlerin çoğunu sizlere teslim etmiştir. Bu anlaşmalardan biri de kilise kanunlarımızı değiştirmemenizdir.** Halife ile Patrik arasında yapılan uzun konuşmadan sonra Halife, hakime emir vererek; **“Patriğin isteğini yerine getir”** dedi. Böylece Patrik Tilmahroyo Halife Memun'un huzurunda göstermiş olduğu cesareten dolayı fakihlerden övülerek çıktı. (Yukarıdaki konuşmalar 5 Mart 829 ve 830 yılının Teşrin ayında meydana gelmiştir.)³³

Süryanilerin Müslüman Araplarla olan iyi ilişkilerini teyit eden bir konu da Aziz Mor Şemun d-Zayte ile ilgili olduğu görülmektedir. **Mor Şemun;** Nusaybin'de kilise ve manastırlar inşa etmek için Nusaybin hakiminden bir yazı alıp ve onu Halife Abdülmelik b.Mervan'a (685-705) götürdü. Halifeye değerli hediyeler sundu. Mor Şemun'un iyi meziyetlerinden, mütevazılığından ve bilgeliğinden dolayı Halife onu çok sevdi ve gereken saygıyı ondan esirgemedi. Halife onu bu şekilde ağırlayınca Müslüman bilginleri, Süryani Nasturiler ve Yahudiler onunla din konuları hususunda mütalaa/tartışmak istediler. Bunların hepsi Halifenin divanına toplanıp ve hoşgörü bir hava ortamında değişik dini konuları hakkında üç gün süreyle bilgi alışverişinde bulundular. Mütalaa ettikleri bu dini konular özel bir kitapta toplatılmış ve günümüze kadar ulaşılmıştır. Mor Şemun, Müslüman, Yahudi ve Süryani Nasturi din alimlerine vermiş olduğu güzel cevaplarından dolayı Halife, onu daha da sevdi ve kimsenin ona baskı yapmasına, zarar vermesine asla müsaade etmedi. Halife, Mor Şemun'a 'Değerli Baba' anlamına gelen 'Abi Kura' lakabını vermiştir.

Halife Abdülmelik b. Mervan'ın Mor Şemun'a yazdığı bir fermanında, hükmettiği bütün sınırlar içerisinde devlet erkanlarının kendisine saygı göstereceklerini, istediği yerde kiliseler ve manastırlar inşa edebileceğini buyurmuştur...

Halife'nin, Mor Şemun'a göstermiş olduğu bu imtiyazlardan dolayı kendisi de Nusaybin'de inşa etmiş olduğu kilisenin yakınlarında kendi malından Müslümanlara bir cami, bir medrese inşa etmiş ve imamların işesi ve camiye gelen gidenlerin bütün masrafları da

³⁰ Semir Abdo, El-Suriyun Vel-Hazara El-Suryaniye, Arapça, Şam-Suriye, 1998, sh. 27.

³¹ Özhikmet Dergisi, M.H.Dolapönü, Sayı 8/82-7.yıl, Aralık,1953, Hikmet Basımevi, Mardin.

³² Mucelle El-Batryarkiye, Moran Mor İğnatios I.Zekka Ayvas'ın Makalesi, Arapça, Şam, 19.., sh. 21.

³³ Antakya Süryani Kadim Ortodoks Kilisesi Patriklerinin Özgeçmişi, Süryanice, Rahip Hanna Dolabani, (Sonradan Mardin Metropoliti 1947-1969) Kudüs,1929, Hollanda Baskısı, 1990

kiliseden karşıyordu. Bu emsalsiz davranışından dolayı Müslümanlardan daha da sevildi ve onu merhametli/hayirsever Mor Yuhanon olarak anmaya başladılar.

Mor Şemun'un bu aktif faaliyetlerden sonra Harran Metropoliti İliyo Bar Güfne'nin vefatı üzerine, 1 Haziran 1011 Yunan yılında (MS.700) Pantikusti Bayramında Antakya Patriği 3. Mor Yulyanos tarafından Harran'a metropolit olarak takdis edildi.³⁴ Çünkü o tarihte Harran çok önemli bir ilim yuvası olmasından dolayı bilgeli bir kişiye ihtiyaç duymaktaydı.

Süryaniler'in öteden beri bir gelenek olarak almış oldukları kültürü ebediyete kadar yaşatacaklarına dair şüphe yoktur. İçinde yaşadıkları ülkenin sadık vatandaşları olma gayretiyle çaba sarf etmektedirler. Suriye, Irak, İran, Lübnan, İsrail, Filistin, Ürdün ve diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti'nde de aynı pozisyonu korumaktadırlar. 13 Mayıs 2004 tarihinde Antakya Süryani Kadim Ortodoks Kilisesi Patriği Moran Mor İğnatiyos 1. Zekka Ayvas, Mardin'de yapılan 'Kültürler Arası Diyalog Platformu'na, Mardin Valisi Temel Koçaklar'ın resmi daveti üzerine, Mardin'i ziyaret etmiştir. Deyrulzafaran Manastırı'nda kendisine yapılan görkemli karşılama töreniyle Süryani toplumuna seslenerek; **"Bir müminin, Allah'a iyi bir mümin olabilmesi için ilkin ülkesine iyi bir vatandaş olması gerekmektedir. Kendi vatanına sadık olmayan bir müminin, Allah'a da iyi bir mümin olması mümkün değildir"** demiştir.

Osmanlı İmparatorluğu hükmettiği sürece Süryanilerden zarar görmemiştir. Herhangi bir isyanda ve ayaklanmada bulunmadılar. Devlete sadık olup vatandaşlık görevlerini en iyi bir şekilde yerine getirmişlerdir. Süryaniler'in, Osmanlı Devleti'ne **"Tebaa-i Sadaka"** oldukları aşağıdaki resmi belgeden anlaşılmakta ve patriğin sözlerini de teyit etmektedir.

Babıali
Daire-i Hariciye (Dışişleri Bakanlığı)
Mektub Kalemi
Aded: 716

Huzur Sami Hazret-i Sadaret Penahiye

Maruz-ı çaker Kemineleridir

Tebaa-i devleti aliyeden ve Süryani milletinden memalik ecnebiyede bulunup de memalik Şahanaye avdet etmek isteyenlere pasaport itasına yahut pasaportlarının vizesinde şebenderler tarafından Ermeniler hakkında ittihaz olunan karara tatbik muamele ile bir çok müşkülât gösterilmekte olduğundan ve halbuki Süryanilerin öteden beri tebaa-i sadika hazreti padişahiden olarak şimdiye kadar hilafı rıza harekete tasdilere mesbuk olmadığı cihetle bunlar için karar mezkûrun icrasına mahal olamayacağından bahisle bu halin men'i milleti merkume patriki vekili canibinden ifade ve iltimas olunmuş ve vaki'a Süryanilerin hadisat sabikadan bir güne dahl ve iştirakları ve muameleti gayri murziyeleri görülmediğine nazaran Ermeniler hakkında müttehez usulun onlara teşmili muvafak maslahat olamayacağına mebni ber mucib iltimas zikir olunan şebenderlere vasaya icrası münasib görünüyor ise de icrai icabi münavvat iradei aliye Sadaret Panahileri bulunması olmakla emir ve fermanla hazret min lehül emrindir.

Hariciye Naziri

23 zilhicce senet 1315 (1897) ve 3 Mayıs senet 1314

(imza)³⁵

Mardin

27 Mayıs 2006,

³⁴ Mor Şemun'un Yaşam Öyküsü, Süryanice, Elyazması, 1916, No: 259/8.

³⁵ B.O.A. İbrahim ÖZCOŞAR'ın B.O.A.'den derlediği kişisel arşivinden elde edilmiş ve Hori episkopos Gabryyel AKYÜZ tarafından Osmanlıca'dan Türkçe'ye çevrilmiştir.

KAYNAKÇA

- 1- Antakya Süryani Kadim Ortodoks Kilisesi Patriklerinin Özgeçmişi, Süryanice, Rahip Hanna Dolabani (Sonradan Mardin Metropoliti 1947-1969) Kudüs,1929, Hollanda Baskısı, 1990.
- 2-Palmyra, Art and Architectur, 50 Color Photos, 6 Languages, Marwan Mouslimani.
- 3-B.O.A. İbrahim ÖZCOŞAR'ın B.O.A.'den Derlediği Kişisel Arşivinden Elde Edilmiş Ve Horiepiskopos Gabriyel AKYÜZ Tarafından Osmanlıca'dan Türkçe'ye Çevrilmiştir.
- 4- El-Mucelle El-Batıryarkiye, Patrik I.Zekka Ayvas'ın Makalesi, Arapça, Şam-Suriye, Haziran 1995.
- 5-El-Şuhada-Ül Hümyariyun El-Arap, El-Vesaik El-Süryaniye, Antakya Süryani Kilisesi Patriği 3. Yakup, 1966, Arapça, Şam-Suriye. Ve Bar-Ebroyo Kilisesel Tarihi.
- 6- Filib Hitti, Tarih Suriye Lübnan Ve Filistin, Arapça, 2. Kısım, 1959.
- 7-H. E. Aziz GÜNEL, Türk Süryaniler Tarihi, 1970, Türkçe.
- 7-Mor Abrohom Kaşkroyo'nun Yaşam Öyküsü, Süryanice, Elyazması, No: 279/8.
- 8- Mor Şemun'un Yaşam Öyküsü, Süryanice, Elyazması, 1916, No: 259/8.
- 9-Mşiho Zgo Tarihi, Süryanice, Elyazması, 216/7.
- 10-Mucelle El-Batıryarkiye, Moran Mor İğnatios I. Zekka Ayvas'ın Makalesi, Arapça, Şam, 19...
- 11-Mucelle El-Batıryarkiye, Moran Mor İğnatios I. Zekka Ayvas'ın Makalesi, Arapça, Şam, 1995.
- 12- Osmanlı Devletinde Süryani Kilisesi, P.Gabriyel AKYÜZ, Mardin-2002, Bkz.Belge 137, 138, 139, 149.
- 13-Özhikmet Dergisi, M.H.Dolaponü, Sayı 8/80-7.yıl, Ekim,1953, Hikmet Basımevi, Mardin. İbnül-Esir, 2.Cild, sh. 205 ve Abul-Farac Muhtasar Eldüvel Tarihi, sh. 173'ten alıntı yapılmıştır.
- 14-Özhikmet Dergisi, M.H.Dolaponü, Sayı 8/82, 7.Yıl, Aralık,1953, Hikmet Basımevi, Mardin.
- 15-Patriklik Takvimi, 12 Ocak 2002.
- 16-Semir Abdo, El-Suriyin Vel-Hazara El-Suryaniye, Arapça, Şam-Suriye, 1998.
- 17-Süryani Ortodoks Kilisesi Patriklik Takvimi, 8 Aralık 2002, Şam (Kufa'daki Hıristiyanlara Ait Yerler, Muhammed Said Tarih Eserinden Alıntı Yapılmıştır).
- 18- Şuara'un Nasraniyye, Cilt I. Levis Şeyho, Arapça, sh. 282-296.
- 19-Tahkikat Tarihiye Liğaviye, Fi Hukul El-Luğat Samiye, Ğriğoriyos Bulus Behnam, Musul Metropoliti, Arapça, 1953.
- 20-Tarih II, Orta Zamanlar, T.T.T. Cemiyeti, İstanbul Devlet Matbaası, 1933.